

ВІДГУК

рецензента - кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Колодяжного Максима Геннадійовича - на дисертацію Лимаренко Юлії Сергіївни «Запобігання і протидія домашньому насильству за матеріалами Харківського регіону», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Ознайомлення із дисертацією, публікаціями за темою дослідження дає підстави стверджувати, що Ю. С. Лимаренко проведений на належному методологічному рівні великий обсяг наукової роботи. Загалом можна констатувати, що представлена праця є теоретично й практично значущою для кримінологічної науки, а її авторка виконала усі дослідницькі задачі й досягла поставленої мети.

Актуальність теми дослідження, здійсненого Ю. С. Лимаренко, зумовлюється тим, що насильницька злочинність проти життя та здоров'я особи традиційно відноситься до однієї з найбільш поширених й водночас найбільш суспільно небезпечних злочинних проявів. Особливо резонансними є насильницькі кримінальні правопорушення у сімейно-побутовій сфері, адже більшість з них спрямовані проти дітей та жінок. Негативне явище соціальної дійсності у виді домашнього насильства не випадково є предметом підвищеної уваги не лише з боку кримінологів, а й фахівців у галузі кримінального права, психології, педагогіки, психіатрії, девіантології, соціології тощо. Це пов'язано з тим, що вказана соціальна проблема перебуває на стику інтересів багатьох наук, виступає проявом багатьох детермінантів, що мають відмінну етіологію і характер.

Домашнє насильство є супутником сім'ї як соціального інституту, напевно, протягом усієї історії його існування. Указане явище властиве всім без виключення культурам, суспільствам, державам світу. Відмінність полягає хіба що в поширеності та інтенсивності домашнього насильства, його негативних соціальних наслідках. Наразі з огляду на рівень проявів домашнього насильства та чисельності його жертв не є виключенням навіть

розвинені західні країни світу. Навпаки, ця проблема є особливо гострою для ЄС. Наприклад, в європейських країнах до 15 % жінок старше 16 років страждають від домашнього насильства. Близько 20 % підлітків стають жертвами сексуального насильства. У Великій Британії кожні 1-2 хв жінка повідомляє компетентні органи про насильство щодо неї. В Італії, за даними правозахисних організацій, біля 10 % жінок мінімуму раз за сімейне життя потерпало від фізичного, психологічного, сексуального чи економічного насильства. У Франції зазначена проблема також є гострою: раз на три дні одна французенка вбивається своїм чоловіком (співмешканцем). Тобто для сучасної Європи проблема домашнього насильства виступає одним із викликів на шляху до дієвого захисту прав громадян.

В Україні проблема домашнього насильства є також надзвичайно актуальною. На це вказують конкретні цифри Національної поліції України, Міністерства соціальної політики України і результати досліджень, здійснених науковими установами, у тому числі тими, що мають міжнародний статус. Зокрема, в Україні щороку близько 1,1 млн жінок стають жертвами домашнього насильства у різних його проявах. Причому 90 % таких випадків є латентними, коли потерпілі від побоїв, нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, згвалтувань, принижень, образ, ненадання або примусового позбавлення коштів на їжу, одяг, взуття, ліки тощо не повідомляють про це органи поліції, заклади охорони здоров'я, навчальні заклади або соціальні служби.

Отримані Ю. С. Лимаренко результати дослідження дають науково виважену відповідь на чимало непростих запитань, як-то: Що таке домашнє насильство та які його основні прояви? Які особливості тенденцій домашнього насильства у Харківському регіоні? Які детермінанти лежать в основі широкого поширення цього явища в українському суспільстві? Що має робити держава, суспільство, компетентні органи для запобігання домашньому насильству як в Україні загалом, так й у Харківській області,

зокрема? Яким має бути алгоритм дій жертви домашнього насильства для захисту своїх прав та недопущення повторної віктимізації? тощо.

Вагомим позитивом дисертації є те, що проблема домашнього насильства досліджена з урахуванням її детермінування двома діаметрально протилежними у контексті впливу на її рівень і динаміку форс-мажорними обставинами. Такими є, з одного боку, пандемія COVID-19, а, з другого, – зовнішня військова агресія.

Слід усіляко підтримати спробу авторки обґрунтувати у науковій праці необхідність застосування комплексного підходу при вирішенні проблеми домашнього насильства у Харківському регіоні за допомогою заходів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та віктимологічного запобігання.

Головна перевага представленої дисертації – її потужний прикладний характер, вірно обрана дослідницька концепція пізнання проблеми домашнього насильства. Це стало можливим, окрім іншого, завдяки поєднанню теоретико-методологічних, правових й прикладних аспектів питань, які вивчені.

Перелічені та інші обставини указують на підвищену актуальність, теоретичну та практичну значущість проблематики, яку ґрунтовно дослідила Ю. С. Лимаренко.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Об'єкт та предмет представленого кримінологічного дослідження визначений коректно. Наукова праця базується на системному підході до проблем, посталих у ході наукового пошуку, характеризується належним рівнем наукових узагальнень.

Методологічна база дисертації цілком відповідає вимогам сучасної правової і кримінологічної науки в указаному аспекті. Для отримання кінцевого наукового результату авторка обрала вірну методіку дослідження,

правильне застосування наукового інструментарію для здійснення поставлених дослідницьких задач.

Особливістю методологічної бази є поєднання філософських, загальнонаукових й спеціальних методів дослідження.

Слід відзначити продуману структуру дисертації, її методологічну основу, вірно й логічно побудований дослідницький процес. Перелічені складові зумовлені передусім архітектонікою предметної сфери наукового пізнання складної кримінологічної проблематики. У науковій праці вміло і послідовно вивчено окремі дослідницькі питання. Вони стосуються гносеологічних та праксеологічних аспектів соціальної проблеми домашнього насильства, пізнання правових засад юридичної відповідальності за ті або інші діяння, що містять ознаки домашнього насильства, а також правового регулювання діяльності суб'єктів, залучених до запобігання цьому явищу.

Дисертація містить чимало наукових задач, зумовлених необхідністю розробки або конкретизації дефініцій окремих понять, як-то: «домашнє насильство», «запобігання злочинності» та ін. У цілому авторка впоралась із цією достатньо складною задачею. Це свідчить про її наукову зрілість, орієнтування у множинності понятійно-категоріального апарату кримінологічної науки, здатність до наукового аналізу й можливість виділяти саме значущі знання та інформацію у межах предмета дослідження.

При написанні дисертації здобувачка дослідила значну кількість наукової літератури (усього 215 джерел). Бібліографія дослідження включає кілька блоків:

а) література, що стосується загальнотеоретичних уявлень про проблему домашнього насильства та сутності цього явища;

б) міжнародно-правові та національні акти щодо відповідальності за домашнє насильство

в) літературні джерела щодо засад запобігання домашньому насильству в Україні та за кордоном.

Глибоке пізнання кримінологічної природи діяльності багатьох суб'єктів, залучених до справи запобігання правопорушенням, пов'язаним із домашнім насильством, дозволило Ю. С. Лимаренко зануритись у соціальну, функціональну, правову матерію досліджуваних питань. У підсумку авторка змогла вірно побудувати увесь дослідницький процес і досягти поставленої мети.

Наукова новизна висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні спеціальних кримінологічних досліджень проблеми домашнього насильства, що розглядається на регіональному рівні.

Особливої уваги заслуговують положення наукової новизни із рубрики «уперше». Вони стосуються дослідження статистичних показників домашнього насильства як на рівні Харківського регіону, так і на рівні країни, вивчення латентності вказаного кримінального правопорушення, обґрунтування потреби подолання «приватності домашнього насильства» шляхом підвищення обізнаності населення про його ознаки та можливості отримання допомоги у випадках його вчинення, установлення інтенсивності звернень про прояви домашнього насильства стосовно дітей шляхом анонімного опитування шкільних психологів та соціальних педагогів у закладах загальної середньої освіти м. Харкова. Безперечно, наукове знання певним чином прирощено завдяки положенням наукової новизни, які удосконалені та дістали подальшого розвитку у представленій роботі.

У цілому презентовані авторкою елементи наукової новизни є достатніми для дисертаційного дослідження такого рівня.

Практичне значення дисертаційного дослідження, яке розглядається, не викликає сумнівів, адже його результати мають у подальшому перспективу використання у:

– науково-дослідній діяльності – під час проведення наукових пошуків для подальшого дослідження проблематики з вивчення явища домашнього насильства;

– правотворчій діяльності – з метою використання отриманих результатів у процесі удосконалення кримінальної та адміністративної відповідальності за домашнє насильство та оптимізації правового регулювання діяльності суб'єктів його запобігання;

– навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Кримінологія», «Запобігання злочинності», «Профілактика домашнього насильства» та ін. При написанні навчальної літератури.

Про практичну значущість представлені дисертаційної роботи свідчать відповідні акти впровадження. Зокрема, дисертацію впроваджено у роботу Харківського районного управління поліції № 1 ГУНП у Харківській області (акт впровадження від 26.06.2023 р.) та Святошинського управління поліції ГУНП м. Києва (акт впровадження від 16.06.2023 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Результати дисертації з достатнім ступенем репрезентативності викладені у 7 наукових працях. З них: у 3-х наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, одній статті, опублікованій у науковому виданні іноземної держави з наряду, за яким підготовлено дисертацію, та 3-х тезах наукових доповідей і повідомлень на науково-практичних заходах.

Наукові публікації дисертантки свідчать про її послідовну та наполегливу роботу над розв'язанням поставленого наукового завдання. У публікаціях відображені усі розділи дисертації. Окрім цього, її результати апробовані.

Оформлення дисертації. Дисертація Ю. С. Лимаренко оформлена згідно із нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю й

послідовністю.

Попри загальне позитивне враження від авторських ідей та розкриття основних питань представленого дисертаційного дослідження Ю. С. Лимаренко, воно природно не позбавлене певних несуттєвих неточностей, спірних або дискусійних аспектів, які потребують додаткового обґрунтування і пояснення.

1. У теорії кримінологічної науки різні учені як основний термін у сфері перешкоджання злочинності та її окремим проявам використовують «запобігання», а іноді – «протидія». Авторка у своїй роботі пішла дещо по іншому шляху, застосовуючи у назві дисертації одночасно два цих терміни. При цьому, виходячи із тексту наукової праці, доволі складно виділити ті заходи, що стосуються запобігання домашньому насильству, та ті з них, які відносяться до протидії цьому негативному соціальному явищу. Тому є потреба в уточненні зазначеної понятійно-категоріальної невизначеності.

2. У підрозділі 1.2 праці розглядаються, окрім іншого, історичні та теоретико-методологічні засади дослідження проблеми домашнього насильства. Разом із тим дещо поверхово звертається увага на вплив типу укладу сімейних стосунків, зумовленого країною проживання, віросповіданням кривдника та жертви, усталеними суспільними традиціями, правовим урегулюванням домашнього насильства, криміналізацією таких діянь, жорсткістю покарань за домашнє насильство та ін., на його поширення та відтворення.

3. Має місце некоректність застосування різних часових проміжків при аналізі та узагальненні окремих кількісних і якісних показників явища домашнього насильства за матеріалами Харкова та Харківської області. Зокрема, це стосується загального періоду формування емпіричної бази у виді кримінальних проваджень по домашньому насильству (2016–2019 рр.), неспівпадіння проміжку аналізу рівня домашнього насильства (2016–2022 рр.) періоду дослідження коефіцієнтів інтенсивності домашнього насильства та злочинної активності домашніх кривдників, які наведені за

2016–2021 рр. та ін. При цьому коефіцієнти інтенсивності викликів поліції за повідомленнями про вчинення домашнього насильства в районах Харківської області взагалі наведено за 2018–2020 рр. Тому є прохання до шановної аспірантки пояснити особливості авторської методології формування вихідних даних про предмет дослідження за представленими часовими проміжками.

4. Морально-психологічна характеристика кривдників досліджена у дисертації «нестандартно», адже спирається у своїй більшості на характеристику злочинця у сім'ї, за місцем роботи та за місцем проживання. Ураховуючи, що морально-психологічні ознаки тієї або іншої особи, винної у вчиненні певного кримінального правопорушення, за канонами теорії особи злочинця у кримінології прийнято вивчати на підставі різних показників, що охоплюються потребнісно-мотиваційною, ціннісно-нормативною та інтелектуально-вольовою сферами, тому виникає необхідність хоч б у загальному уточненні авторкою особливостей потреб таких злочинців, їх ціннісних орієнтацій, установок та деяких інших їх внутрішніх рис.

5. У дисертації відсутня інформація про діяльність громадської правозахисної організації «Ла Страда», яка активно функціонує в Україні та безпосередньо спеціалізується на запобіганні домашньому насильству. Тому здобувачці пропонується уточнити значення діяльності цієї організації в обмеженні поширення явища домашнього насильства в Україні та загалом конкретизації участі інших профільних громадських об'єднань у сфері запобігання домашньому насильству у нашій державі.

Висловлені судження не впливають на загальну високу і позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ю. С. Лимаренко. При цьому репрезентативність отриманих авторкою наукових результатів, обґрунтованість здійснених нею висновків і наданих пропозицій не піддаються жодному сумніву.

Дисертація є самостійно виконаною, завершеною роботою. Поршень академічної доброчесності у ній не виявлено.

Зміст дисертації відповідає заявленій авторкою науковій спеціальності 081 – Право.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Лимаренко Юлії Сергіївни «Запобігання і протидія домашньому насильству за матеріалами Харківського регіону» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 р. № 341), а її авторка – Лимаренко Юлія Сергіївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент –

**Завідувач відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**

М.Г. Колодяжний

Підпис *Н.І. Касаренко*
засвідчую *Гласеєв*
Інспектор ВК
«12» 09 2023 р.